

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av räddningslagen och lagen om Räddningsinstitutet

Till förvaltningsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av räddningslagen och lagen om Räddningsinstitutet (RP 184/2022 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till förvaltningsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Ilpo Helismaa, inrikesministeriet
- professor Kirsi Kuusikko
- docent, tenure track-professor Anu Mutanen.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att räddningslagen och lagen om Räddningsinstitutet ändras.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2024. De bestämmelser som gäller välfärdsområdets räddningsverksamhet och dess kostnader föreslås dock träda i kraft den 1 januari 2023 eller så snart som möjligt efter det.

I motiven till lagstiftningsordningen granskas lagförslaget med avseende på vissa bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna.

Regeringen anser att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det trots det vara motiverat att begära utlåtande om propositionen från grundlagsutskottet.

Utlåtande GrUU 76/2022 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utgångspunkter för bedömningen

(1) I propositionen föreslås det att räddningslagen och lagen om Räddningsinstitutet ändras. Av betydelse med tanke på grundlagen är i synnerhet regleringen i 17 § i räddningslagen om överföring av skyldigheten att skaffa och underhålla brandvarnare för bostäder från boende till byggnadens ägare samt rätten att få tillträde till bostaden.

(2) Grundlagsutskottet har bedömt förslagen till ändring av räddningslagen och konstaterat bland annat att det är fråga om en helhet vars primära syfte är att skydda de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom rätten till liv och säkerhet samt egendomsskyddet, och att syftet med regleringen därför är godtagbart (GrUU 38/2016 rd, s. 2). Lagen om Räddningsinstitutet har kommit till med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 12/2006 rd).

Ägarens skyldighet att förse byggnader med brandvarnare

(3) Enligt det föreslagna 17 § 1 mom. i räddningslagen är byggnadens ägare skyldig att se till att bostaden förses med ett tillräckligt antal brandvarnare eller andra anordningar som så tidigt som möjligt upptäcker en begynnande eldsvåda och varnar dem som finns i bostaden. I den gällande räddningslagen vilar motsvarande ansvar för anskaffningen av brandvarnare på innehavaren av bostaden. Enligt det föreslagna 2 mom. ska ägaren se till att brandvarnare och andra anordningar som avses i 1 mom. hålls i funktionsdugligt skick. Den som bor i en lägenhet ska utan dröjsmål meddela ägaren om fel på brandvarnare och andra anordningar.

(4) Den föreslagna ändringen av ansvaret för anskaffning och underhåll av brandvarnare innebär en ny skyldighet för en stor del av bostadsägarna. Konsekvenserna gäller särskilt bostadsaktiebolag och andra motsvarande sammanslutningar. Ändringen av anskaffningen av brandvarnare innebär enligt grundlagsutskottet dock en relativt liten börda för byggnadens ägare (se även GrUU 31/1998 rd, jfr GrUU 30/2022 rd). Att skyldigheten att skaffa brandvarnare överförs på byggnadens ägare är enligt utskottet inte problematiskt med tanke på egendomsskyddet enligt 15 § i grundlagen.

Ägarens rätt att få tillträde till lägenheten

(5) Enligt det föreslagna 17 § 4 mom. i räddningslagen har byggnadens ägare eller dennes representant rätt att få tillträde till lägenheten när det är nödvändigt för fullgörandet av skyldigheten enligt paragrafen. Besöket i lägenheten ska ordnas inom rimlig tid och vid en tidpunkt som passar lägenhetsinnehavaren, om inte arbetet är brådskande eller av en sådan art att det kräver något annat.

(6) Bestämmelserna har betydelse i synnerhet med avseende på skyddet för hemfriden enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. Enligt paragrafens 3 mom. kan det genom lag bestämmas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas eller för att brott ska kunna utredas. I 10 § 3 mom. i grundlagen ingår en särskild restriktiv klausul som dels ger den som lagstiftar en vanlig lag befogenheter att inskränka

Utlåtande GrUU 76/2022 rd

någon grundläggande fri- och rättighet, dels ställer upp ytterligare kriterier som kringskär lagstiftarens prövningsrätt (GrUB 25/1994 rd, s. 5—6).

(7) Grundlagsutskottet har ofta framhållit att formuleringen i 10 § 3 mom. i grundlagen är absolut i det avseendet att inspektioner i hemfridskyddade lokaler måste vara kopplade till ett nödvändighetskrav. I den meningen är grundlagsutskottets yttrandepraxis etablerad (se t.ex. GrUU 54/2014 rd, s. 3, och de utlåtanden som nämns där). För en konstitutionell bedömning av bestämmelsen har det alltså varit relevant ifall inspektionerna kan anses vara nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna tryggas i den mening som avses i 10 § 3 mom. i grundlagen (se t.ex. GrUU 1/2017 rd, s. 3, GrUU 54/2014 rd, s. 3, och GrUU 18/2010 rd, s. 7—8, samt de utlåtanden som nämns där).

(8) Utskottet anser att åtgärder som begränsar skyddet för hemfriden bör vara tydligt och tillräckligt nära kopplade till någon grundlagsbestämmelse om grundläggande fri- och rättigheter för att åtgärderna ska kunna betraktas som nödvändiga i syfte att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna. Utskottet har till exempel ansett att en brandinspektion är ett sådant ingrepp i skyddet för hemfriden som är nödvändigt för att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna, såsom rätten till liv och säkerhet och skyddet för egendom, på det sätt som avses i grundlagen. Olycksfallsutredningar kan likaså göras inom hemfridens gränser, trots att kopplingen till syftet att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna kanske inte är lika nära, om man generellt kan bedöma att utredningarna förebygger framtida hot mot dessa rättigheter (GrUU 31/1998 rd, s. 2).

(9) Grundlagsutskottet har upprepade gånger förutsatt att det i befogenhetsbestämmelserna skrivs in att inspektioner i bostäder bara får förrättas om det är nödvändigt för att utreda de omständigheter som inspektionen avser (se t.ex. GrUU 54/2014 rd, s. 3, och de utlåtanden som nämns där). Enligt utskottet kan exempelvis elsäkerheten hos anordningar och anläggningar övervakas genom inspektioner i lokaler som omfattas av hemfriden. I bestämmelserna ska det då tillräckligt exakt sägas ut vilka de omständigheter med relevans för de grundläggande fri- och rättigheterna är som nödvändigtvis kräver att det finns inspektionsbefogenheter för att de ska kunna övervakas och som föranleder till att en inspektion får göras (till exempel skyddet av människors liv och säkerhet). Regleringen ska vara preciserad på så sätt att den gäller situationer där det finns en konkret och grundad misstanke om att de grundläggande fri- och rättigheterna äventyras (GrUU 39/2016 rd, s. 3—6).

(10) Bestämmelser som motsvarar den föreslagna bestämmelsen ingår i den gällande rätten till exempel i lagen om bostadsaktiebolag (8 kap. 1 §), lagen om bostadsrättsbostäder (26 §) och lagen om hyra av bostadslägenhet (22 §). Det är bland annat fråga om att trygga ägarens egendoms-skydd enligt 15 § i grundlagen. Bestämmelsen måste dock också i det nu aktuella regleringssammanhanget av konstitutionella skäl ändras så att villkoret för tillträde till en lägenhet är kopplat till nödvändighet i stället för till behövlighet för fullgörandet av den skyldighet som föreskrivs i paragrafen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

Utlåtande GrUU 76/2022 rd

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors 21.12.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Maria Guzenina sd
medlem Olli Immonen saf
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Tuula Väätäinen sd
ersättare Jani Mäkelä saf
ersättare Wille Rydman wr.

Sekreterare var

utskottsråd Mikael Koillinen.